

משרד החנוך והתרבות - ממחלקה לתרבות תורנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

הפטרה

ירמיהו פרק ב'

מסעי (תשכ"ז)

בהפטרה זו, השניה מב' דפורענותא, עסקנו גם בגליונות של שנים קודמות (י"ט, כ"א, כ"ב, כ"ד). הפעם חקדשנו גליונות ברובו הגדול לפסוק י"ח ולמקבילותיו - פסוק המוכיח את יהודה (ובמקבילות בדברי נביאים אחרים אותה תוכחה לישראל) על מדיניות החוץ שלה. להבנת המדיניות הזו והתנגדותם של נביאינו/נביא בזה קטע מתוך מאמרו של פנחס רוזנבליס, "ישראל בטאבק המעצמות" שהודפס בזמנו בירחון "מולד" (אדר תשי"א) *

בעית המגמה של מדיניות חוץ היתה קיימת ועומדת בכל תקופות קיומנו במדינה עצמאית. בימי קדם היה המזרח התיכון זירת ההתחרות הפוליטית בעולם, דוגמת האוקיינוס האטלנטי בימינו. וזה היה סימנה של תקופה, אם מדינה גדולה אחת - מצרים או אשור ובבל - השתלטה על כל האזור, או שתי מדינות גדולות התחרו ביניהן על ההשפעה. היו ימים ששתי המדינות כאחת היו חלשות, ובהן ניתן יתר עצמאות למדינות ששכנו בתחום הביניים. לפני מנהיגי המדינה היהודית עמדה השאלה, מה תהיה עמדתם כלפי המדינות הגדולות - האם יחסי המדינות הם שיקבעו את מדיניותם, או שמא עליהם להתערב התערבות פעילה ולנסות לשנות את יחסי המדינות באיזור זה? ... האם הכריעו כאן רק גימוקים טכסיטיים או שיקולים עקרוניים, שבהם נשתקפה עמדת מסוימת של היהדות ודבריה?...

אחת התקופות הרות הגורל בחיל המדינה הי ימי עלייתה של ממלכת אשור במחצית השניה של המאה השמינית. המדינות הקטנות, ויהודה וישראל בתוכן, הוכרחו לקבוע את עמדתן כלפי הכח העולה ומתקרב אליהן. הימים ימי ירבעם השני (מלכים ב' י"ג-כ"ח) ועוזיהו. ישראל התפשטה, התפשטה מחמת עד הערבה. ויהודה החזירה לגבולה את אילת בדרום. בישראל לא היה כיוון אחד. מלך אחד הטח צוארו לעול החדש, ואילו יריבו פקח בן רמליהו קם בגדו, "חסלו" ושנה את כוון המדיניות כלפי אשור. לאור הגוים החדש - עליית אשור - נשתנה המצב בארצות סוריה וארץ ישראל מיסודו. המדינות הקטנות כגון סוריה וישראל, שהיו צהובות זו זו מאות שנים התחילו מתלכדות בוכח הסכנה. עתה מוצאים אנו אות מלכי ישראל וסוריה פולשים יחד ליהודה, כדי להמליך שם מלך שיהיה רצוי למדינותם...

העם לפי רמזים שונים במקרא, נטה לברית עם ישורל וסוריה, אך המלך אחז לא הסכים לדרך זו. כנראה הבחין בחולת מצרים והמדינות הקטנות ובקש להתקשר עם הכח החדש העוז במזרח. אשור השתמשה בשעת כשר זו ופרשה רשת שלטונית על יהודה. באותה שעה באה קצה של עצמאות יהודה לתקופה ארוכה מאו, עד מרד החשמונאים, חוץ לתקופות קצרות אחר בפילת אשור.

וחנה הופיע עוד גורם אחר בהאבקות הפנימית הזאת: ישעיה הנביא. הוא הכיר בחסר יעילותה של ברית המדינות הקטנות: יד אשור, אך גם התנגד להתקשרות עם אשור, שראה בה דרך אסונית עתיד המדינה. מיד הבין שאין כאן צעד פוליטי מסוים אלא אורינטציה בעלת משמעות רחבה, פוליטית, רוחנית ודתית כאחד... התנ"ך לכל התערבות פוליטית פעילה של יהודה, וראה בה רק סכנו הסתבכותה של יהודה בסבך המדיניות באזור זה ותגודותיה וסכנות השחלטות יתרה של מצרים ואשור על ממלכת יהודה.

ישעיהו כנביאים אחרים נשאר בכדידותו. המדינה נסחפה אחד מגרורי אשור ועצמאותה אבדה...

מצגה של הארץ כארץ מעבר בין המעצמות בא לידי במוי סוגי בימי מלכות יאשיהו. אחרי גפילת אשור אמרה מצרים להתפזר מתוך ניצול "החלל הריק" במזרח התיכון, אך נחלה תבוסה ירדני נבוכדנאצר מלך בבל. וחנה בדרך אל המערכה המכרעת, במגי ההסטורית, יצא יאשיהו בגד פרעה נכה מלך מצרים ובקש למ. ע בעדו מעבור את ארצו, אע"פ שמלך מצרים הנסיח לו, שאין יבנו מדינות על הארץ. בקרב זה נפל המלך, וארצו באה לזמן קצר עול מצרים.

(עלוו מסעי)

בסוף המאה השביעית קמה בבל כמדינה עולמית וכבשה את כל ארצות המזרח התיכון. אך בלי הרף החקוטמו בגדה מדינות קטנות להופי ים התיכון. ושוב עמדה יהודה לפני השאלה הגורלית: התנסה לחוש עצמאותה מתוך מרידה בבגל וברית עם המדינות השכנות, ובעיקר מצרים, או תשלים עם עליונותה של בבל גם כלפי הוץ גם מבית? כבתקופת ישעיהו קמו מפלגות שונות. מפלגת הכהנים ורב השרים השליכו יהבם על קואליציה עם המדינות השכנות ומלחמה צואשת בבבל... ירמיהו התנגד למלחמה ובניגוד למסקנת ישעיה, אך מאותם טעמים, דרש להכיר בעליונותה של בבל על הארצות האלו. (... "ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנאצר מלך בבל" פרק כ"ז ו'). הוא הבין כי אשליית ברית עם מצרים והמדינות האחרות רק חמיט שואה על ארצו, ועט זה הכיר במצב הפנימי הרעוע של המדינה מבחינה מוסרית, דתית ומדינית... אך לא גטנה גם עם הטלגה הבבליית. הן הוא יצא נגד אלה המשתעבדים לכל אומה זרה ("העבד ישראל, אם יליד בית הוא, מיוע היה לבז?" ב' י"ד). בגד המבצעים ערכיהם וקדשיהם והולכים "לדרך מצרים לשחות מי שיחור" או ההולכים "לדרך אשור לשחות מי נהר".

אע"פ שהוקדש גליון זה בעיקרו לשאלות הסטוריות-פוליטיות, אין לראות בזו כונה להפוך את למוד הגביאים ללמוד "הסטוריה של המזרח הקדום", עלינו לזכור חמיז את דברי חז"ל

מדרש שיר השירים רבה ז' כ"ב: כל גבואה ששעתה (= שהיה בה צורך לשעתה) והיתה צורך לדורות - נתפרטמה, וכל גבואה שהיתה שעתה ולא היה בה צורך לדורות - לא נתפרטמה.

עלינו להפנות תשומת לבנו בלמוד אל מה שנאמר לא לשעתו בלבד אלא - לדורות.

נחמה ליבוביץ

* הבאתי מאמר זה גם 'נגליונות לעיון בירמיהו' ומסמ גם לקורות שאלות אחדות שבגליונו זה. (גליונות ט', י"א, י"ב).